

Pensament crític

Guia per
a l'aprenentatge

PROJECTE PER LA MILLORA DE LA QUALITAT DOCENT
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA 2018

Avaluació de l'impacte de propostes docents innovadores
per al desenvolupament de les competències transversals
pensament crític i compromís ètic

**Fundació
Autònoma Solidària**

UAB CAMPUS

Coordinació: Carne Ruiz Bueno i Josep Maria Basart

Participants del grup: Maria Álvarez, Asunción Blanco, Laura Corbella, Mar Garcia, Núria Marzo, Montserrat Montaña, Montserrat Mor-Mur, Reyes Pla, Maria Prat, Silvia Puente, Edgar Quilabert i Aida Urrea.

Juliol 2019

Aquesta guia s'ha elaborat en el marc de la convocatòria de Projectes per a la millora de la qualitat docent de la Universitat Autònoma de Barcelona 2018.

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona
Unitat de Formació i Innovació Docent

Amb la col·laboració de:

**Fundació
Autònoma Solidària**

UAB CAMPUS

Amb el suport de:

**Ajuntament
de Barcelona**

Accés al document en versió digital: <https://ddd.uab.cat/>

Aquest document té una llicència Creative Commons CC-BY-SA 4.0

El podeu compartir, copiar i redistribuir en qualsevol mitjà i format. El podeu adaptar, remesclar i transformar i podeu crear a partir d'aquest material amb qualsevol finalitat, fins i tot comercial

Heu de reconèixer l'autoria de manera apropiada, proporcionar un enllaç a la llicència i indicar si hi heu fet algun canvi. Podeu fer-ho de qualsevol manera sempre que no suggereixi que el llicenciador us dona suport o patrocina l'ús que en feu

Si remescleu, transformeu o creeu a partir d'aquest material, heu de difondre les vostres creacions amb la mateixa llicència que l'obra original

1

FONAMENTS DEL PENSAR

4

2

EINES DEL PENSAR

5

3

QUÈ ÉS EL PENSAMENT CRÍTIC?

6

4

ELEMENTS DEL PENSAMENT CRÍTIC

7

5

**ELEMENTS QUE S'OPOSEN
AL PENSAMENT CRÍTIC**

8

6

**SENTIMENTS QUE PODEN ASSENYALAR
UN DÈFICIT DE PENSAMENT CRÍTIC**

9

7

**NIVELLS DE DESENVOLUPAMENT
DEL PENSAMENT CRÍTIC**

10

REFERÈNCIES

11

1

FONAMENTS DEL PENSAR

El terme **pensar** prové dels verbs llatins **pensare** i **pendere**, els quals remetent a pesar quelcom en unes balances. Comparar, doncs, mentre sospesem. Així, el pensament avança establint contrastos i relacions.

Quan el pensament es desplega al voltant d'un cert objecte d'estudi (una pregunta, una elecció, un problema tècnic, un dilema moral...) hi ha uns quants punts de referència que convé veure fins a quin punt es tenen en compte. Aquestes referències serveixen per a avaluar en quina mesura el pensament resultant està ben fonamentat i articulat.

Adequació

- S'estan seguint camins apropiats? Les relacions considerades són pertinents?

Amplitud

- La perspectiva és adequada? Es consideren tots els elements significatius?

Claredat

- Els passos seguits estan prou justificats? I les conclusions provisionals?

Concisió

- Els conceptes que s'usen reflecteixen prou bé allò que s'estudia? Hi ha ambigüitats no resoltes en els raonaments?

Consistència

- Es posa de manifest la coherència entre les diverses idees que s'encadenen? Hi ha alguna contradicció no resolta?

Imparcialitat

- Es pot detectar algun biaix en els raonaments? S'han fet eleccions injustificades que estableixen una determinada direcció entre les possibles?

Importància

- Es manté el focus en els elements centrals de l'objecte considerat? Hi ha digressions que no estan prou justificades?

Lògica

- Es respecten les lleis bàsiques de l'argumentació formalment correcta? Es fa explícit l'ús d'induccions o deduccions?

Precisió

- El grau de concreció i de distinció és adequat al cas que es considera? Els matisos i els detalls estan atesos convenientment?

Profunditat

- S'avança prou en les conseqüències de les conclusions establertes? Es tenen en compte les noves implicacions que sorgeixen en el procés?

Rellevància

- Els conceptes amb què es treballa són pertinents? Les idees i les relacions són significatives?

EINES DEL PENSAR

Pensar no és una activitat unívoca, unidimensional. Ans al contrari, és polifacètica, hi ha una gran diversitat de recursos, actituds, eines i estratègies a disposició del pensar. Convé conèixer-los i usar-los apropiadament, quan escau, en funció del context i dels objectius perseguits. Són especialment destacables els següents:

Preguntar i preguntar-se

- No totes les preguntes són igualment valuoses.
- Les bones preguntes són aquelles que enriqueixen i potencien el pensament.

Obrir l'horitzó

- Ha de facilitar la incorporació de punts de vista diversos. Segons sigui el cas convindrà saber contrastar marcs, perspectives, orientacions o contextos, entre d'altres possibilitats.

Establir objectius

- Permeten no perdre de vista què motiva el pensament, quina és la finalitat que el justifica.

Considerar mitjans

- Quines maneres hi ha d'arribar als resultats esperats? Com es valora cadascuna de les alternatives possibles?

Usar conceptes

- Fer servir els termes específics propis de l'entorn en què es mou el pensament. També, ser capaç de reconèixer els trets particulars dels conceptes, que sempre són genèrics, en l'entorn present.

Adequar la informació

- Segons el cas serà un determinat tipus de dades, o bé fets, observacions o experiments. Determinar el valor d'aquesta informació, donar-li significat i utilitzar-la com a suport en la construcció d'arguments.

Treballar amb representacions

- Usar construccions formals com ara teories, models, principis, lleis o esquemes, segons sigui l'àmbit de reflexió. Comprovar fins a quin punt allò observat encaixa amb aquestes construccions.

Analitzar

- L'anàlisi es traduirà, per exemple, en comparar, relacionar, identificar, distingir, unificar o comprovar. O bé en una certa combinació d'aquestes operacions.

Formular hipòtesis, considerar suposicions

- Per a avançar, a vegades cal establir punts d'arribada provisionals. Aquests resultats incerts sempre han de ser provisionals, revisables i hauran de ser contrastats cada vegada que apareguin noves evidències.

Obtenir inferències, elaborar interpretacions

- Utilitzar el mètode deductiu per a passar de les premisses a les conclusions. Quan escaigui, plantejar significats consistents amb els resultats obtinguts, més enllà del seu valor quantitatiu o qualitatiu.

Esbrinar implicacions, determinar conseqüències

- No quedar-se només en la constatació dels resultats assolits, sinó procurar descobrir o esbossar quins efectes o corol·laris se'n poden derivar, què ens diuen que no sabíem, quines noves preguntes apareixen.

QUÈ ÉS EL PENSAMENT CRÍTIC?

És un tipus de pensament adquirit —no és innat— que permet que cadascú pugui pensar en les millors condicions possibles, siguin quines siguin les circumstàncies. Consisteix a revisar els pensaments, mentre es pensa, per tal de potenciar i refinar el procés de pensar.

El pensament crític també té una dimensió ètica ineludible atès que sovint serveix de guia per a l'acció. En primer lloc perquè, més enllà de la dinàmica de les idees, exigeix sempre el reconeixement de la dignitat de l'altre. En segon lloc, perquè obliga a defugir la sofisteria, és a dir, l'ús d'arguments capciosos i d'estratègies que només busquen la persuasió i que, amb aquesta finalitat, fan ús de la tergiversació, l'ocultació o l'ambigüitat.

Tot plegat explica per què el pensament crític demana disciplina, consciència i compromís.

ELEMENTS DEL PENSAMENT CRÍTIC

Les característiques del pensament crític són diverses i les podem situar tant en l'aspecte intel·lectual com en l'emocional. En canvi, totes elles estan interrelacionades o es complementen, de manera que la seva acció conjunta caracteritza el pensament crític. Els trets més destacables són els següents:

Autonomia

- La persona pensa per ella mateixa, seguint allò
- que reconeix que la raó li demana en cada cas.
- Així, fa el possible per no quedar sotmesa a
- condicionants o interessos externs.

Humilitat

- Destaca que cal tenir presents els límits d'allò
- que es coneix i es comprèn, així com les
- distorsions que creen les diverses formes
- d'egocentrisme. Permet que es recordin les
- vegades en què s'ha caigut en confusions
- degudes a biaixos o a un excés de confiança
- en les capacitats pròpies.

Coratge

- Hi haurà situacions en què defensar una
- determinada posició que es considera justa,
- o que honora la veritat, pot resultar arriscat
- o, fins i tot, perillós. En aquests casos cal el
- valor necessari per assumir les conseqüències
- que se'n derivin. També pot succeir que
- aquest coratge calgui per a reconèixer i
- superar determinats prejudicis que, si no
- són identificats, condueixen a pensaments
- equivocats.

Integritat

- Es posa en evidència quan es mostra
- honradesa i coherència, especialment en el
- sentit de complir amb els estàndards que
- s'exigeixen als altres.

Empatia

- Assenyala la necessitat de saber situar-se
- en la posició de l'altre per a poder entendre
- plenament allò que ens expressa. Comprendre
- bé el pensament de l'altre no és menys
- important que construir adequadament el
- propi.

Confiança en la raó

- S'actua amb la convicció que —malgrat les
- limitacions personals que hi pugui haver—, per
- al bé propi i el dels altres l'alternativa racional i
- raonable és la més adequada. Aquesta opció
- resulta especialment valuosa perquè pot ser
- desenvolupada i compartida per tothom, més
- enllà de les seves circumstàncies individuals o
- col·lectives.

Equanimitat

- No s'estableixen criteris diferents a l'hora
- d'analitzar les posicions o propostes
- que sorgeixen, independentment de les
- preferències personals que, d'entrada, hi pugui
- haver cap a unes o altres.

Perseverança

- Correspon a la paciència necessària per a no
- rendir-se davant de les dificultats i la manca
- de comprensió (pròpia o aliena). També
- es manifesta quan cal mantenir la lucidesa
- i la serenitat davant d'actituds externes
- obertament irracionals.

ELEMENTS QUE S'OPOSEN AL PENSAMENT CRÍTIC

Són habitualment inclinacions centrades en el jo (egocentrisme), o en un cert nosaltres (sociocentrisme), que afecten negativament una o més de les característiques pròpies del pensament crític. Constitueixen una forma d'autoengany.

En aquestes dues variants equivocades creiem que quelcom és cert i indiscutible per una de les quatre raons següents:

- a) jo ho veig (nosaltres ho veiem) així,
- b) jo ho vull (nosaltres ho volem) veure així,
- c) m'interessa (ens interessa) veure-ho així,
- d) sempre ho he vist (hem vist) així.

Les formes més notables en què aquestes afectacions es presenten són les vuit següents,

Ceguesa

Hi ha aspectes, possibilitats o elements que romanen inadvertits, com si no existissin.

Memòria selectiva

Es tenen en compte, principalment o exclusiva, aquells fets o resultats que donen suport a les idees pròpies. La resta es considera irrellevant o poc fiable.

Miopia

Hi ha una manca de perspectiva, de visió de conjunt. Es destaquen de forma exagerada elements que potser resulten circumstancials o bé se'ls dona una importància que no tenen.

Immediatesa

Apareix com la urgència d'arribar a conclusions o resultats al més aviat possible. Això comporta que sigui deixada de banda, incondicionalment, tota consideració més àmplia o profunda dels casos estudiats.

Simplisme

És la tendència a defugir sistemàticament tota forma de complexitat, diversitat o indefinició. Es perden els matisos i les particularitats.

Superioritat

Fa referència a la convicció que, per uns motius o altres, resulta que la posició pròpia és molt més encertada (justa, correcta, adequada) que les dels altres.

Hipocresia

Es manifesta, per exemple, com una manca de coherència entre allò que es defensa i l'assumpció de les conseqüències que se'n deriven. També pot aparèixer en unes maneres que tracten, sobretot, de complaure l'altre, sense tenir en compte les exigències de la raó.

Absurditat

S'hi arriba quan, per una o més de les distorsions anteriors, s'entra en contradiccions irresolubles o bé sorgeixen conseqüències no raonables o incomprensibles.

SENTIMENTS QUE PODEN ASSENYALAR UN DÈFICIT DE PENSAMENT CRÍTIC

Poden ser considerats com un avís intern, un senyal d'alerta, que em permet revisar quins aspectes del pensament crític han estat ignorats o poc atesos.

Alienació

- M'adono que hi ha en mi una manca de lucidesa. M'he allunyat clarament de la raó i d'allò que és raonable.

Apatia

- Ha desaparegut el meu interès en seguir pensant i argumentant segons els estàndards reconeguts.

Arrogància

- Actuo amb una certa agressivitat verbal deguda a la creença que sóc superior als altres, sigui per la meva autoritat moral, capacitat intel·lectual o posició social.

Còlera

- Em sento ofesa, humiliada o agredida, i reaccio enfrontant-me a l'altre.

Depressió

- Experimento un desànim intens, una falta de motivació per a seguir pensant. Pot considerar-se una apatia extrema.

Indiferència

- Tant em fa què en resulti de tot plegat. Em sento impotent, que no puc influir de cap manera en el curs que seguirà allò que està essent examinat.

Irritació

- Incomoditat sostinguda davant del fet que no s'accepten o consideren prou les meves idees o posicions.

Necessitat de defensar-me

- Interpreto que el debat ha entrat en un terreny personal on he estat qüestionada o posada en evidència, i sento que he de protegir la meva imatge.

Ressentiment

- Hi ha un malestar de fons per quelcom passat, el qual enfosqueix i condiona la manera en què em situo en la situació present.

NIVELLS DE DESENVOLUPAMENT DEL PENSAMENT CRÍTIC

El pensament crític no és quelcom que es manifesti d'una manera absoluta que permeti assenyalar que hi és o no hi és. El més habitual és que en cada persona hi sigui present en un cert grau en cadascun dels aspectes considerats abans. Per això és possible establir una jerarquia que ajudi a identificar fases o nivells en el seu desenvolupament. Se'n poden distingir cinc:

1 IRREFLEXIU

No hi ha consciència de les mancances, de les dificultats i les limitacions.

2 QÜESTIONAT

Es comencen a identificar els aspectes que es podrien millorar.

3 DECIDIT

S'accepta que cal introduir canvis i assolir aprenentatges.

4 PRACTICANT

Es posen en pràctica els canvis i els aprenentatges.

5 AVANÇAT

Es reconeixen els avenços i es continua amb la pràctica.

REFERÈNCIES

Critical Thinking (David Hitchcock, Stanford Encyclopedia of Philosophy),
<https://plato.stanford.edu/entries/critical-thinking/#Bib>.

Les competències transversals de pensament crític i compromís ètic per a la millora de l'aprenentatge, (Fundació Autònoma Solidària/UAB). Coordinació: Carme Ruiz i Silvia Puente.
<https://www.uab.cat/doc/competenciespensamentcritic>.

Som crítics (Fundació Jaume Bofill), <https://www.fbofill.cat/som-critics?lg=es>.

The Foundation for Critical Thinking, <https://www.criticalthinking.org/>.

**Fundació
Autònoma Solidària**

UAB CAMPUS

<https://ddd.uab.cat/>